

Ympäristökasvatuksen teemat lastenkirjallisuudessa

Kasvatustiede / Varhaiskasvatus
kandidaatintutkielma

Laatijat:
Jessika Kivikoski
Elina Korhonen

20.2.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede / varhaiskasvatus

Tekijä(t): Jessika Kivikoski ja Elina Korhonen

Otsikko: Ympäristökasvatuksen teemat lastenkirjallisuudessa

Ohjaaja(t): Yliopistonlehtori Tarja-Riitta Hurme

Sivumäärä: 33 sivua

Päivämäärä: 20.2.2025

Kandidaatintutkielmassamme tarkastelimme suomalaisessa lastenkirjallisuudessa, erityisesti lasten kuvakirjoissa, esiintyviä ympäristöteemoja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2022) ympäristökasvatus pitää sisällään seuraavat ulottuvuudet: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Tarkastelimme kaikkia näitä ulottuvuuksia, minkä lisäksi tutkimme, millaisia oppiminen ympäristöstä alateemoja lasten kuvakirjoissa esiintyy. Lopuksi tutkimme, millä tavalla kuvakirjojen kuvat tukivat Suomen luontoon liittyvää oppiainespesifiä tietoa.

Kandidaatintutkielmamme toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena. Aineisto analysoitiin käyttäen teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, teemoittelua sekä kuva-analyysia.

Tutkimuksen tuloksissa oppiminen ympäristössä näyttäytyi tarinoina, joissa kirjojen päähenkilöt seikkailivat luonnon ympäristöissä esimerkiksi metsässä tai meren rannalla uutta oppien. Oppiminen ympäristöstä teema näkyi lasten kuvakirjoissa oppiainespesifinä tietona ympäristöstä. Oppiainespesifiä tietoa oli saatavilla runsaasti ja se vaihteli kirjan mukaan aina lajitunnistuksesta luonnon kiertokulkuun ja jätteiden käsittelyprosesseihin saakka. Toimiminen ympäristön puolesta oli nähtävissä käytännön tekoina luonnon pelastamiseksi. Lasten kuvakirjoissa oppiminen ympäristöstä alateemoja olivat oppiainespesifi tieto, kierrätys ja kestäväkehitys. Kuvakirjojen kuvat olivat pääsääntöisesti tarkkoja ja totuudenmukaisia, ja siten kirjojen kuvitus tuki luonnossa tehtävää lajitunnistusta. Lajitunnistuksen lisäksi kuvakirjojen kuvat edistivät hyvin sekä tarinan että oppiainespesifin tietoa ymmärtämistä.

Varhaiskasvatuksessa olisi tärkeää käyttää lasten kuvakirjoja tukemaan lasten parissa tehtävää ympäristökasvatusta. Kuvakirjoja valittaessa olisi ensiarvoisen tärkeää kiinnittää huomiota ympäristökasvatuksen eri ulottuvuuksiin, jotta lapsen ympäristöön liittyvää oppimista pystytään tukemaan mahdollisimman monipuolisesti.

Avainsanat: Lasten kuvakirja, ympäristökasvatus, oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä, toimiminen ympäristön puolesta, oppiainespesifi tieto.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa	5
2.1	Lastenkirjallisuus ja sen merkitys oppimisessa	6
2.2	Lastenkirjallisuuden ja ympäristökasvatuksen yhteys	7
3	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	9
4	Menetelmät	10
4.1	Aineistona käytetty lastenkirjallisuus	10
4.2	Aineiston analysointi	12
4.2.1	Teemoittelu	14
4.2.2	Kuva-analyysi	16
5	Tutkimustulokset	17
5.1	Varhaiskasvatuksen perusteiden ympäristöteemat suomalaisissa lasten kuvakirjoissa	17
5.2	Oppiminen ympäristöstä alateemat lasten kuvakirjoissa	19
5.3	Kuvakirjojen kuvat tukevat Suomen luontoon liittyvää oppiainespesifiä tietoa	20
5.3.1	Kuvat tunnistamisen välineenä	21
5.3.2	Kuvat tekstin ymmärtämisen tukena	22
5.3.3	Kuvat ovat humoristisia	24
5.3.4	Yhteenveto kuvakirjoista	25
6	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	26
7	Pohdinta	28
	Lähteet	31

1 Johdanto

Ardoïn ja Bowers (2020) korostavat, että ympäristökasvatuksella on koko elämän kestävä vaikutus, mutta erityisen tärkeänä ajanjaksona ympäristölukutaidon kehittämiseksi pidetään varhaislapsuutta eli aikaa syntymästä kahdeksan vuoden ikään. Aikaisempaan tutkimustietoon vedoten he painottavat, että varhaislapsuudessa luodaan perusta ympäristöherkkyydelle sekä kiinnostukselle ympäristöä kohtaan. Ympäristökasvatuksella on todettu voitavan parantaa oppilaiden ympäristötietoa, asenteita, aikomuksia ja käyttäytymistä (van de Wetering ym., 2022). Lapsuuden positiivisten luontokokemusten on nähty myös olevan yhteydessä aikuisuuden ympäristöhuoleen ja osallistuvaan ympäristökäyttäytymiseen (Ardoïn & Bowers, 2020). Lapsiin ja nuoriin kohdistettu ympäristökasvatus voidaan nähdä erityisen tärkeänä tulevaisuudessa, kun nykypäivän lapset ja nuoret ovat kuluttajia, päättäjiä tai muutoksen tekijöitä (van de Wetering ym., 2022).

Palmerin (1998) kehittämää puumallia on käytetty paljon ympäristökasvatuksessa. Puumallissa esitellään ympäristökasvatuksen keskeiset elementit, jotka ovat oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta. Samat ympäristökasvatuksen teemat on myös kirjattu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus [OPH], 2022).

Varhaislapsuus on merkittävää aikaa lukuvalmiuksien sekä kirjallisuutta kohtaan luotavien asenteiden suhteen (Hanifi, 2021). Lastenkirjallisuudessa esiintyvien tekstien ja kuvien kautta lasten on mahdollista päästä osallisiksi erilaisiin maailmoihin ja nähdä itsensä eri valossa (Hindhede & Saavedra, 2024). Kuvakirjoja käyttämällä pystytään lisäämään lasten ymmärrystä ympäristöstä (Hsiao & Shih, 2015).

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelemme lastenkirjallisuudessa, erityisesti lasten kuvakirjoissa, esiintyviä ympäristöteemoja. Edellä mainittujen tutkimusten valossa pidämme erityisen tärkeänä tutkia, millaisia ympäristöteemoja suomalaisessa lastenkirjallisuudessa esiintyy ja miten pystymme lastenkirjallisuudella tukemaan varhaiskasvatusikäisten lasten ympäristökasvatusta.

2 Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa

Ympäristökasvatuksella on monia määritelmiä, jotka korostavat sen eri ulottuvuuksia ja tavoitteita. van de Wetering ym. (2022) kuvaavat ympäristökasvatuksen ympäristötietona, ympäristöasenteina, ympäristöaikomuksena sekä ympäristökäyttäytymisenä. *Ympäristötietoa* pidetään faktatietona ja ymmärryksenä ekologiasta, ilmastosta sekä niihin liittyvistä luonnontieteellisistä käsitteistä ja periaatteista. Lisäksi ympäristökasvatus nähdään *ympäristöasenteina* eli uskomuksina ja tunteina ympäristökasvatuksen aiheita tai ympäristön kestävyuden merkitystä kohtaan. Ympäristökasvatukseen kuuluu myös *ympäristöaikomukset*, mikä näyttää aikomuksena tai haluna osallistua ympäristökäyttäytymiseen. *Ympäristökäyttäytymisenä* pidetään ihmisen käyttäytymistä, joka joko hyödyttää ympäristöä tai vahingoittaa sitä mahdollisimman vähän.

Dillon ja Herman (2023) määrittelevät ympäristökasvatuksen myös tavoitteena saada ihmiset toimimaan ympäristön ja ihmiskunnan hyödyksi. Taatakseen näiden hyötyjen toteutumisen, Dillon ja Herman korostavat, että ihmisten on koettava ympäristö käytännössä ja opittava tarvittavat taidot. Lisäksi ihmisten on ymmärrettävä heidän ja luonnon väliset monimutkaiset sosiaaliset ja kulttuuriset yhteydet. Lahtinen ym., (2022) painottavat, että ympäristökasvatuksen tarkoituksena on vahvistaa lasten luontosuhdetta, kannustaa pohtimaan elämänarvoja sekä ohjata heitä kestävään elämäntapaan ja toimimaan ympäristövastuullisesti.

Palmer (1998) on esittänyt ympäristökasvatuksen puumallin, jossa puun juuret kuvaavat merkittäviä elämäkokemuksia. Mallin mukaan ympäristökasvatuksessa tulee huomioida oppijan merkittävät elämäkokemukset, kehitysvaihe, aiemman tiedon taso, sosiaaliset taidot ja yhteisöllinen osallistuminen. Puumallissa runko kannattelee oksia ja lehvästöä. Lehvästö jakautuu kolmeen päähaaraan, jotka kuvaavat ympäristökasvatuksen keskeisiä elementtejä, jotka ovat oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä tai toimia ympäristön puolesta. Jotta ympäristökasvatusta voidaan toteuttaa laadukkaasti, on jo suunnitteluvaiheessa otettava huomioon puumallin juuret ja runko eli lasten aikaisempi tieto ja osaaminen. Lisäksi oppiminen ympäristöstä, oppiminen ympäristössä ja toimiminen ympäristön puolesta on käsiteltävä järjestelmällisesti noudattaen kaikkien kolmen tasapainoa. Näiden tavoitteena on edistää ympäristönsuojelua ja kestäväää kehitystä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2022) ympäristökasvatuksen tavoitteena on lujittaa lasten luontosuhdetta ja opettaa heitä toimimaan vastuullisesti ympäristössä.

Ympäristökasvatus jaetaan kolmeen teemaan, joita ovat oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta.

Oppiminen ympäristössä (education in or from the environment) painottaa ympäristön hyödyntämistä oppimisessa esimerkiksi lapsen omakohtaisia kokemuksia luonnossa (Palmer, 1998). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH, 2022) mukaan oppiminen ympäristössä tapahtuu käytännössä esimerkiksi luonnonympäristöissä retkeilynä ja ympäristön tutkimisena kaikkia aisteja hyödyntäen. Ympäristössä oppiminen luonnosta nauttien eri vuodenaikoina tukee ympäristösuhteen vahvistumista.

Oppiminen ympäristöstä (education about the environment) korostaa perustietoja ja ymmärrystä ympäristöstä (Palmer, 1998). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH, 2022) mukaan oppiminen ympäristöstä vahvistaa luonnon tuntemusta, kun lapset harjoittelevat tunnistamaan eri kasvi- ja eläinlajeja. Luonnon ilmiöiden tutkiminen ja niistä keskustelu lasten mielenkiinnonkohteet huomioiden, tukevat samalla ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä.

Toimiminen ympäristön puolesta (education for the environment) korostaa asenteiden ja arvojen merkitystä ihmisen kehittyessä kohti vastuullisia tekoja (Palmer, 1998). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH, 2022) mukaan toimiminen ympäristön puolesta tulee näkyväksi harjoittelemalla kestävän elämäntavan taitoja, joita ovat muun muassa roskaamattomuus, luonnonvarojen säästeliäs käyttö sekä ruokailuun liittyvä vastuullisuus. Lisäksi lapsia opetetaan huomaamaan omien tekojensa ja valintojensa vaikutukset omassa arjessaan, kuitenkin antamatta heille liikaa vastuuta.

2.1 Lastenkirjallisuus ja sen merkitys oppimisessa

Hanifin (2021) mukaan yksi suomalaisten yleisimmistä harrastuksista on kirjojen lukeminen. Hän korostaa vanhemman roolia lukemistottumusten siirtymisessä vanhemmilta lapsille. Hanifi painottaa, että varhaislapsuudessa luodaan asenteet ja lukuvalmiudet kirjallisuutta kohtaan, joten lukemisen mallin ja kirjallisia virikkeitä saaneet lapset kiinnostuvat kirjoista sekä saavuttavat lukutaidon usein nopeammin kuin muut. Lapselle, jolle on luettu paljon, on luetun ymmärtäminen helpompaa ja tällöin myös lukuinto syttyy ja säilyy helpommin. Lisäksi Hanifin mukaan opettajilla on lasten lukuharrastukseen jopa yhtä suuri vaikutus kuin kavereilla tai vanhemmilla, ja opettajien omalla lukuharrastuksella on iso vaikutus siihen, kuinka usein he käyttävät kirjallisuutta eri oppiaineiden opetuksessa.

Hindheden ja Saavedran (2024) mukaan lastenkirjallisuudessa lasten esittäminen yksilöinä on olennaista. He kertovat, että tekstin ja kuvien kautta lapset näkevät monimuotoisuutta ja pääsevät osallisiksi sekä saavat mahdollisuuden nähdä itsensä eri valossa. Kirjallisuuden tarkoituksena on Hindheden ja Saavedran mukaan pyrkiä heijastamaan tarkkoja esityksiä maailmasta tai antamaan lukijoille vaihtoehtoja tälle todellisuudelle.

Greenin ja Keoghin (2024) tutkimus osoittaa, että kertovat kuvakirjat sisältävät tyypillisesti fiktiivisiä tarinoita, joissa juoni ja tapahtumat etenevät lineaarisesti hahmoineen ja ympäristöineen. Kertovat kuvakirjat tukevat lasten mielenkiittoa lukemiseen viihteen avulla, jossa usein keskitytään lapsen sisäiseen ja välittömään sosiaaliseen maailmaan. Greenin ja Keoghin mukaan tietokirjalliset kuvakirjat esittävät faktoja maailmasta ja rakentavat tietopohjaa esimerkiksi tieteelle, biologialle ja muille aihealueille. Ne eivät ainoastaan viihdytä lukijaa, vaan myös lisäävät tietoa todellisesta maailmasta ja herättävät kiinnostusta sitä kohtaan. Lisäksi tietokirjalliset kuvakirjat sisältävät paljon akateemista sanastoa. Green ja Keogh painottavat, että luettaessa lapsille kertovien kuvakirjojen lisäksi tietokirjallisia kuvakirjoja, heidän sanavarastonsa monipuolistuu ja kultujen sanojen määrä laajenee. Monimutkaisemmat sanamuodot tukevat kielenkäyttöä sekä kielen ymmärtämistä, mikä on erityisen tärkeä myöhemmin koulussa, kun opiskellaan eri oppiaineita.

2.2 Lastenkirjallisuuden ja ympäristökasvatuksen yhteys

Gultekinin ja Yigit Genctenin (2024) tutkimus osoittaa, että kirjat ovat yksi ympäristökasvatuksen suosituimmista välineistä, koska ne ovat käytännöllisiä ja helposti saatavilla. He korostavat lastenkirjallisuuden keskeistä roolia ympäristölukutaidon kehittämisessä varhaislapsuudessa, sillä sen avulla vahvistetaan luonnon ja ihmisen välistä yhteyttä. Lastenkirjat ovat avain ympäröivän luonnon tutkimiseen (Muthukrishnan & Kelley, 2017). Lastenkirjallisuus palvelee erilaisia tavoitteita, kuten monimuotoisuuden edistämistä ja sen avulla voidaan auttaa lapsia ymmärtämään luonto- ja ympäristökysymyksiä (Gultekin & Yigit Gencten, 2024). Lastenkirjat ovat myös vuorovaikutuksen väline, joilla voidaan mahdollisesti vaikuttaa siihen, miten lapset suhtautuvat ekologisiin ongelmiin tulevaisuudessa (Soulioti, 2022).

Lastenkirjallisuudella on ratkaiseva rooli lasten ymmärryksen kehittämisessä heitä ympäröivästä maailmasta, sillä kirjat kuljettavat lukijat erilaisiin ekosysteemeihin, esittelevät heille ympäristöhaasteita ja herättävät vastuuntuntoa ympäristöä kohtaan (Gultekin & Yigit Gencten, 2024). Kirjallisuuden tavoitteena on saattaa nuoret lukijat tietoisiksi siitä, että

olemme kaikki osa ekosysteemiä, jolloin meidän tulee ajatella ja toimia vastuullisesti harmonisessa rinnakkaiselossa kaikkien elollisten ja elottomien olentojen kanssa (Soulioti, 2022). Lukemalla ekologisia tai vihreitä teemoja käsitteleviä kirjoja, lapset voivat kehittää syvempää ymmärrystä ympäristökäsitteistä ja osallistua innokkaammin ympäristön hyväksi tehtävään toimintaan (Gultekin & Yigit Gencten, 2024).

Muthukrishnan ja Kelley (2017) toteavat, että lastenkirjojen kuvat voivat jäädä lasten mieleen pysyvämmiin kuin teksti ja siksi kuvien käyttö opetusvälineenä erityisesti ympäristökysymyksissä on tärkeää. Kuvien perusteella lapset pystyvät tulkitsemaan, neuvottelemaan ja rakentamaan merkityksiä. Lisäksi lasten on todettu oppivan paremmin realistisista kuvista. Lasten kuvakirjat ovat luonnollinen ja turvallinen tapa auttaa lapsia parantamaan ymmärrystä ympäristöstä, kehittämään taitoja ja oppimaan tärkeitä käsitteitä (Hsiao & Shih, 2015). Kuvakirjojen avulla lapsi pystyy myös samaistumaan ekologisiin ongelmiin, jolloin lapsen empatiakyky kehittyy (Soulioti, 2022). Näiden tutkimusten valossa koimme tärkeäksi valita lasten kuvakirjat omaksi tutkimuskohteeksemme.

Muthukrishnan ja Kelley (2017) kertovat useiden tutkimusten osoittaneen lastenkirjallisuuden vahvistavan ennakkoluuloja ja mieltymyksiä tiettyjä normeja ja käyttäytymismalleja kohtaan. Lisäksi lastenkirjojen ideologia voi olla puolueellinen tiettyä ympäristöviestiä kohtaan. Hugin (2010) tutkimus osoittaa, että opettajien kykyä valita ja käyttää korkealaatuista lastenkirjallisuutta ympäristökasvatuksessa tulisi kehittää. Kirjan ominaisuudet, kuten tieteellinen tarkkuus ja antropomorfismi, voivat vaikuttaa sekä positiivisesti että negatiivisesti ihmisen ja ympäristön väliseen suhteeseen. Tutkimuksessaan Hug nostaa esiin *antropomorfismin* käsitteen, jolla tarkoitetaan inhimillisten ominaisuuksien liittämistä muihin eläimiin ja elottomiin esineisiin. Joissain tapauksissa antropomorfisen lastenkirjallisuuden lukeminen saattaa edistää haitallista ympäristökäyttäytymistä, kun ihminen olettaa tietävänsä, mikä luonnolle on parasta ja puuttuu omalla toiminnallaan luonnon järjestykseen. Antropomorfismin saattaa liittyä myös puhtaasti väärää tietoa. Toisaalta antropomorfiset näkökohdat voivat kehittää lapsen empatiakykyä eläimiä kohtaan ja halua suojella luontoa. Hugin mukaan opettajien tulisi ymmärtää antropomorfismin vaikutus valitessaan opetuskäyttöön suunnattua lastenkirjallisuutta, sillä kirjallisuuden taustalla on ennen kaikkea pyrkimys auttaa lapsia ymmärtämään luontoa ja heidän suhdettaan siihen sekä ihmisen toiminnan vaikutuksia luontoon.

3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelemme suomalaisessa lastenkirjallisuudessa, erityisesti lasten kuvakirjoissa, esiintyviä ympäristöteemoja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2022) ympäristökasvatus pitää sisällään seuraavat ulottuvuudet: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta.

Tutkimuksemme tarkastelee erityisesti oppimista ympäristöstä käsitteleviä kuvakirjoja, joiden avulla varhaiskasvattajat pystyvät monipuolisesti lähestymään varhaiskasvatuksessa tehtävää ympäristökasvatusta. Tutkimustamme ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millä tavalla varhaiskasvatuksen perusteiden ympäristöteemat näkyvät suomalaisissa lasten kuvakirjoissa?
2. Millaisia oppiminen ympäristöstä alateemoja esiintyy lasten kuvakirjoissa?
3. Millä tavalla kuvakirjojen kuvat tukevat Suomen luontoon liittyvää oppiainespesifiä tietoa?

4 Menetelmät

Kandidaatintutkielmamme on laadullinen tutkimus ja sitä voidaan pitää tapaustutkimuksena, sillä kuvakirjoista koostuva aineisto muodostaa kokonaisuuden eli tapauksen (Eskola & Suoranta, 2015). Alasuutarin (2019) mukaan laadullisessa analyysissä aineistoa tarkastellaan usein kokonaisuutena, jossa analyysin kaksi vaihetta, havaintojen pelkistäminen ja päätelmien tekeminen ovat nivoutuneet toisiinsa. Hän korostaa, että havaintojen pelkistämässä huomioidaan teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuskysymysten kannalta olennaiset asiat ja muodostetaan koko aineistoon sopivia sääntörakenteita. Alasuutarin mukaan laadullisessa analyysissä pyritään muotoilemaan sääntöjä tai sääntörakenteita, jotka pätevät koko aineistoon. Laadullisen tutkimuksen toisessa eli päätelmien tekemisen vaiheessa havaintojen pohjalta tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Tällöin voidaan erottaa erityyppisiä ratkaisumalleja sen mukaan, mikä niissä on teoreettinen ydinkäsite. Tuomen ja Sarajärven (2022) mukaan teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoriaa käytetään analyysin apuna, mutta analyysi ei pohjaudu suoraan teoriaan. Analyysissä edetään aineiston ehdoilla teoreettisia käsitteitä hyödyntäen.

4.1 Aineistona käytetty lastenkirjallisuus

Eskolan ja Suorannan (2015) mukaan laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä se, että pieninkin aineisto pyritään analysoimaan perusteellisesti. Tällöin aineiston keskeiseksi kriteeriksi nousee aineiston laatu sekä käsitteellistämisen kattavuus, ei niinkään aineiston määrä. Lisäksi tutkijalla on vastuu aineiston hankinnassa teoreettisen ymmärryksensä perusteella.

Aloitimme aineiston keräämisen tekemällä hakuja Vaski-kirjastojen Vaski-tietokannasta. Rajasimme hakua siten, että aineistotyyppinä oli kirja, kohderyhmänä lapset ja nuoret. Kieli sekä alkuteoksen kieli oli suomi. Kirjojen julkaisun vuosiväli oli 2014–2024. Päädyimme kymmenen vuoden rajaukseen, sillä ajatuksella, että saamme aineistomme riittävän ajantasaisia teoksia. Rajauksen aiheina olivat kestävä kehitys, kierrätys, luonnon monimuotoisuus, luonnonsuojelu, luonto, luonto-opetus, ympäristökasvatus ja ympäristönsuojelu. Lisäksi rajasimme aineiston yli kolmevuotiaille lapsille suunnattuihin kuvakirjoihin. Yllä mainituilla rajauksilla saimme valikoitua tutkimuskohteeksi sellaiset kuvakirjat, joita uskomme voivamme hyödyntää varhaiskasvatusikäisten lasten ympäristökasvatuksessa, ja joiden avulla voimme tukea lasten luontosuhteen syntymistä, mikä

on tärkeä osa suomalaista varhaiskasvatusta. Kuten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (OPH, 2022) on kirjattu, ympäristökasvatuksen tavoitteena on lasten luontosuhteen vahvistaminen, vastuulliseen ympäristötoimintaan ja kestävään elämäntapaan ohjaaminen. Tarkoilla rajauksilla pyrimme pitämään aineiston määrän kohtuullisena, jotta sen analysoiminen onnistuu perusteellisesti. Aineistoksi valitut teokset löytyvät taulukosta 1. Huomion arvoista oli, että vaikka käytimme tarkkoja hakukriteerejä tietokantahaun yhteydessä, hauissa löydetty kirjamäärät olivat niin suuria, että valitsimme kirjoista tutkimuksen kohteeksi vain pienen osan. Tämä valinta oli sattumanvaraista.

Seuraavassa vaiheessa vierailimme Turun kaupungin pääkirjastolla. Kirjoja etsiessämme aineisto rajautui entisestään kirjojen saatavuuden mukaan. Kirjojen valintaan vaikutti myös se, olivatko kirjat enemmän tekstipainotteisia lastenkirjoja vai lasten kuvakirjoja. Päädyimme jättämään tekstipainotteiset lastenkirjat tutkimuksemme ulkopuolelle. Lopuksi teimme varauksia sellaisista kirjoista, jotka eivät olleet saatavilla heti, mutta olivat hakutuloksissa edellä kerrottujen hakukriteerien mukaisia. Katso Kuva 1, jossa on nähtävissä yhteenveto analyysin vaiheista.

Alkuvaiheessa kandidaatintutkielmamme tutkimusaineisto koostui 23 lasten kuvakirjasta, joissa käsiteltiin ympäristöön liittyviä teemoja. Aineiston analysointia varten luimme kaikki aineistomme kuvakirjat. Kirjoja lukiessa havaitsimme, että kirjat: Ertimo, L. & Ahokoivu, M. (2021). *Aika matka!* : Lotta, Kasper ja luontokadon arvoitus, Ertimo, L. & Ahokoivu, M. (2019). *Ihme ilmat! Miksi ilmasto muuttuu*, Ertimo, L. & Ahokoivu, M. (2023). *Mikä mahti! Lotta ja Kasper luonnon puolella*, olivat sarjakuvamaisia ja sisältönsä puolesta kouluikäisille lapsille suunnattuja. Myös seuraavat kirjat rajautuivat pois aineistosta vähäisten kuvien ja kouluikäisille lapsille suunnatun sisältönsä takia: Elomaa, J. & Kontinen, S. (2021). *Oliver Oranki ja metsän ainutlaatuiset sankarit*, Parvela, T. & Lindman, M. (2022). *Ella ja kaverit hiilijalanjäljillä*, Parvela, T. & Nykänen, A. (2024). *Ella ja kaverit Itämeren pelastajina*. Kirjoja taulukoidessa myös totesimme, että valitut kirjat sijoittuivat julkaisuvuosien perusteella vuosien 2018–2024 välille, joten kirjat olivatkin maksimissaan kuusi vuotta vanhoja, eivätkä kymmenen vuotta, kuten alun perin olimme rajausehtoihin asettaneet. Lopullinen aineistomme koostui 17 ympäristöaiheisista lasten kuvakirjoista, jotka olimme rajanneet aineistonkeruuvaiheessa edellä mainittujen kriteerien mukaisesti. (ks. Kuva 1)

Taulukko 1. Alkuperäinen aineisto

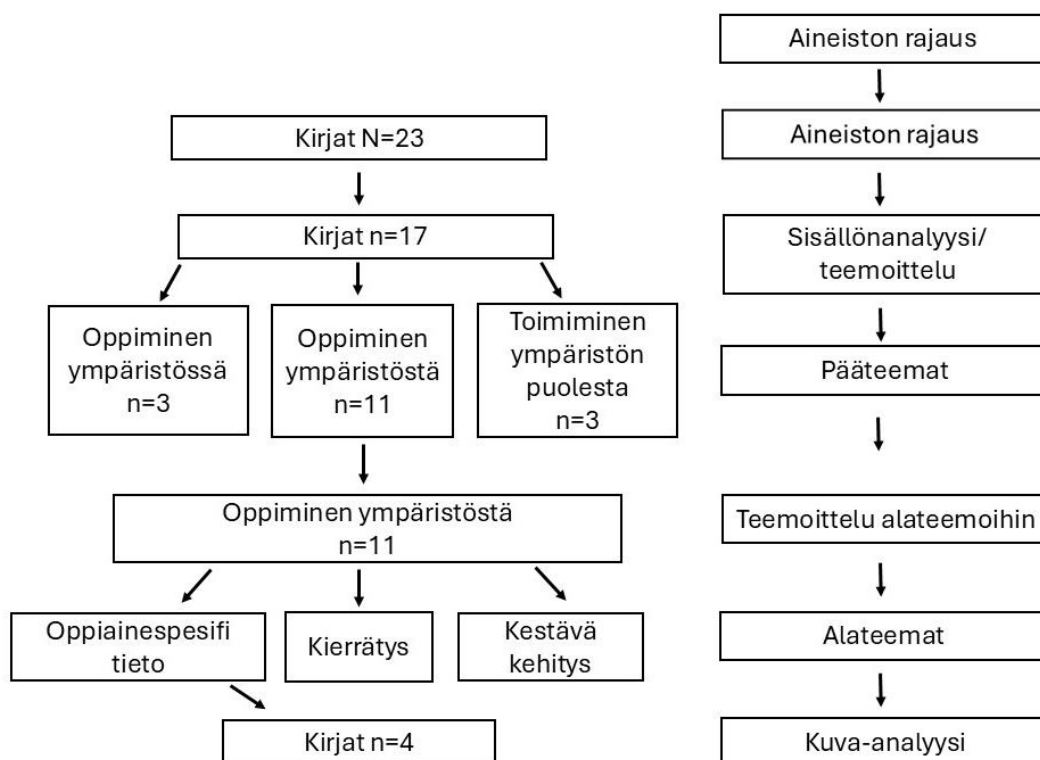
Tekijät, vuosiluku ja teoksen nimi
Elomaa, J. & Kontinen, S. (2021). Oliver Oranki ja metsän ainutlaatuiset sankarit
Ertimo, L. & Ahokoivu, M. (2021). Aika matka!: Lotta, Kasper ja luontokadon arvoitus
Ertimo, L. & Ahokoivu, M. (2019). Ihme ilmat! Miksi ilmasto muuttuu
Ertimo, L. & Ahokoivu, M. (2023). Mikä mahti! Lotta ja Kasper luonnon puolella
Hakkola, K., & Ahokoivu, M. (2023). Sanni & Joonas: matkalla
Hakkola, K. & Ahokoivu, M. (2019). Sanni & Joonas: metsäretki
Kuisma, T. & Nevakivi, L. (2020). Lapsen oma metsäkirja
Kunnas, M. (2018). Pieni luontokirja
Kunnas, M. (2023). Noksu kierrättää
Laajarinne, J. & Luoma, M. (2021). Kadonneen madon jäljillä: tarina monimuotoisuudesta
Niemelä, R. & Pelliccioni, S. (2018). Nähdään majalla, kasviagentit
Nygård, M. & Niemistö, E. (2021). Kaikki kiertoon: Siilin vihreä päivä
Palin, M. (2024). Kettu ja meri
Parikka, K. (2020). Ötökät pelastavat maapallon
Parvela, T. & Lindman, M. (2022). Ella ja kaverit hiilijalanjäljillä
Parvela, T. & Nykänen, A. (2024). Ella ja kaverit Itämeren pelastajina
Puranen, T. & Huitula, K. (2019). Miina ja Manu luonto-oppaina
Pyykkö, A. & Netti, E. (2024). Venni ja Lyly: ruokasankarit
Rahikka, K. & Sarell, N. (2020). Elsa ja Lauri kierrättävät
Salovaara, A., Salovaari, J. & Kärkkäinen, T. (2021). Kosa ja Muka muuttavat maailmaa: kestävän kehityksen jäljillä
Sarja, T., Posio, M. & Ryyänen, H. (2020). Kuka vei roskat?
Savolainen, S. (2023). Romua!
Tirkkonen, L. & Huotari, K. (2020). Fiian kimpsut ja kampsut: kuinka kasvaa kestäväksi kuluttajaksi

4.2 Aineiston analysointi

Aineiston keruun jälkeen aineistoa voi lähteä analysoimaan hyödyntäen tutkimuksen kannalta olennaista teoriaa, jonka avulla aineistoa tarkastellaan (Eskola & Suoranta, 2015).

Aineistomme koostui 17 ympäristöaiheisesta lasten kuvakirjasta. Aineiston analysoinnissa

hyödynnettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, teemoittelua sekä kuva-analyysia. (ks. Kuva 1)

Kuva 1. Analyysin vaiheet

Aineiston analysoinnin ensimmäisessä vaiheessa käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia (ks. Kuva 1). Tuomen ja Sarajärven (2022) mukaan sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jossa dokumentteja eli esimerkiksi kirjoja, haastatteluita tai päiväkirjoja voidaan sisällönanalyysillä analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Mikäli aineisto on täysin strukturoimaton, on sisällönanalyysi oiva tapa tehdä analyysi. Sisällönanalyysin tavoitteena on saada tutkittavasta ilmiöstä sanallinen ja selkeä kokonaiskuvaus tiiviissä ja selkeässä muodossa. Lisäksi Tuomi ja Sarajärvi toteavat, että aineisto on aluksi hajotettava osiin, käsitteellistettävä ja koottava uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi, jotta aineistosta voidaan tehdä luotettavia ja selkeitä johtopäätöksiä. Aineisto (n=17) teemoiteltiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia hyödyntäen. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin taustalla vaikuttivat Palmerin (1998) ympäristökasvatuksen puumalli sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (OPH, 2022).

4.2.1 Teemoittelu

Analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua ja analyysiyksikkönä toimivat kokonaiset kuvakirjat. Eskolan ja Suorannan (2015) mukaan teemoittelussa etsitään aineistosta tutkimuskysymykseen liittyviä teemoja ja niiden ilmenemistä aineistossa, kietoen yhteen teorian ja empirian. Teemoittelu on suositeltava aineiston analysointitapa, kun halutaan ratkaista jokin käytännöllinen ongelma. Tutkimuksemme kohdalla tämä tarkoitti sitä, että keräämämme aineisto (n=17) jaettiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (OPH, 2022) kirjattujen ympäristökasvatuksen kolmen ulottuvuuden mukaan teemoihin: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. (ks. Kuva 1)

Jotta kuvakirjojen jakaminen eri teemoihin onnistui, meidän oli määriteltävä ne kriteerit, joiden perusteella teemoittelu tehtiin. *Oppiminen ympäristössä* tarkoitti kirjassa esiintyvää luonnon ympäristöä, jossa kirjan päähenkilö pääsi oppimaan ympäristöön liittyviä asioita. Ympäristönä saattoi toimia esimerkiksi merenranta tai metsä. Luonnon ympäristön ulkopuoliset alueet, kuten koti, rajautuivat tämän teeman ulkopuolelle. *Oppiminen ympäristöstä* tarkoitti kirjassa käsiteltyä totuudenmukaista tietoa ympäristöstä. Kirjoissa käsiteltiin esimerkiksi eläimiin liittyvää oppiainespesifiä tietoa, kierrätyksen peruseriaatteita sekä ruuan tuotantoprosessia alusta saakka aina biojätteen kierrätykseen asti.

Oppiainespesifillä tiedolla tarkoitetaan tieteellisen tiedon mukaista tietoa asioiden sisällöistä ja käsitteistä (Alexander & Judy, 1988). *Toimiminen ympäristön puolesta* tarkoitti käytännön tekoja luonnon hyväksi. Kirjoissa kerrottiin ohjeistuksia muovijätteen uudelleen käytöstä kaatopaikalle viemisen sijasta, ruokahävikin vähentämisestä maapallon hyväksi sekä käytännön tekoja luonnon suojelemiseksi.

Teemoittelussa luimme jokaisen kuvakirjan yksitellen läpi ja luotujen kriteerien pohjalta arvioimme, mihin teemaan kyseinen lasten kuvakirja kuuluu. Käytimme apuna Excel-taulukkoa, johon merkitsimme numeron 1, mikäli luettu kuvakirja oli selkeästi eniten tätä teemaa. Numero 2 merkittiin, jos kuvakirja kuului ensimmäisen teeman lisäksi myös toiseen teemaan ja numero 3 tarkoitti, että myös kolmannesta teemasta oli maininta. Taulukosta 2 on nähtävistä esimerkkejä teksteistä, joiden perusteella kuvakirja sijoitettiin sopivaan teemaan. Teemoittelun perusteella saimme jaettua aineistomme seuraavalla tavalla: oppiminen ympäristössä 3 kuvakirjaa, oppiminen ympäristöstä 11 kuvakirjaa, toimiminen ympäristön puolesta 3 kuvakirjaa. Kuvakirjoista 16 täyttivät kriteerit useista teemoista. Teemoittelun

myötä koko aineistosta nousivat esille seuraavat alateemat: oppiainespesifi tieto, kierrätys, kestäväkehitys ja ympäristötoimet.

Taulukko 2. Esimerkit kuvakirjojen sijoittamisesta sopivaan teemaan

Teema	Kuvaus	Esimerkki kuvakirjasta
Oppiminen ympäristössä	Metsäretki	"Hän nostaa koristaan kellanruskean sienen ja näyttää sitä lapsille. Kas tässä on suppilovahvero! Eikö tulekin vesi kielelle? Hän kysäisee. Minusta tuo kyllä näyttää torvelta eikä ruoalta, Manu toteaa." Miina ja Manu luonto-oppaina (Puranen & Huitula, 2019)
Oppiminen ympäristöstä	Tietoa luonnosta	"Kielolla on kauniit valkoiset kellomaiset kukat ja suuret, ehytlaitaiset lehdet. Kielo on suomen kansalliskukka. Myrkyllisessä kielossa on huumaava voimakas, hajuvesimäinen tuoksu." Pieni luontokirja (Kunnas, 2018)
Toimiminen ympäristön puolesta	Maapallon pelastustoimet	"Puita istutetaan, vesistöjä puhdistetaan, luontoa suojellaan ja kierrättämään opetellaan." Ötökät pelastavat maapallon (Parikka, 2020)

Kuvakirjojen analysointivaiheessa tarkastelimme oppiminen ympäristöstä teemaan kuuluvia kuvakirjoja (n=11) ja löysimme kolme alateemaa, jotka olivat: oppiainespesifi tieto, kierrätys ja kestäväkehitys (ks. Kuva 1). Tarkastelun kohteeksi nousi oppiainespesifi tieto. Alateema sisälsi neljä kuvakirjaa, jotka käsittelivät Suomen luontoa. Valitsimme nämä kuvakirjat (n=4) kuva-analyysin kohteeksi (ks. Kuva 1), koska aineistomme suurin teema oli oppiminen ympäristöstä ja meitä kiinnosti erityisesti tietää, miten Suomen luonto ja siihen liittyvä oppiainespesifi tieto oli tuotu lasten kuvakirjoissa esille.

4.2.2 Kuva-analyysi

Kolmas käyttämämme menetelmä oli kuva-analyysi. Vilkan (2021) mukaan kuvan lukemisen ja tulkitsemisen taustalla vaikuttaa ihmisen ja kulttuurin välinen suhde, jota kutsutaan visuaaliseksi järjestykseksi. Se miten asiat on järjestetty visuaalisesti, vaikuttaa siihen, mihin katseemme kohdistuu ja miten ymmärrämme niiden merkityksen. Tämä visuaalinen järjestys heijastaa yhteiskunnan sääntöjä ja tapoja. Vilka korostaa, miten ihminen kuvaa tutkiessaan kuvailee, analysoi, tulkitsee ja arvottaa näkemäänsä. Ensimmäisenä *kuvailtaan*, mitä kuvassa on, millaisia asioita ne ovat ja missä ne kuvassa sijaitsevat. Kuvaa *analysoitaessa* eritellään sisältöä ja muotoa siten, että niiden vaikutusta, tarkoitusta ja suhdetta pystytään määrittelemään tarkemmin. *Tulkinnassa* on kyse kuvien sisällön eri tasojen merkityksestä. Lopuksi kuva *arvotetaan* suhteessa kulttuuriseen kontekstiin sekä muihin vastaaviin kuviin. Tutkimusongelmat määrittävät sen, mihin eri asioihin analyysissä keskitytään (Vilka, 2021).

Kandidaatintutkielmassamme tarkastelimme lasten kuvakirjoissa esiintyviä ympäristöteemoja. Tutkimme sitä, millä tavalla kuvakirjojen kuvat tukivat Suomen luontoon liittyvää oppiainespesifiä tietoa. Käytimme kuva-analyysin pohjana sekä ikonografista analyysia että ikonologiaa. Ikonografisessa analyysissä keskitytään muun muassa kuvan aiheisiin, hahmoihin, asioihin, sisältöihin ja kuvaelementteihin (Vilka, 2021). Ikonologia opettaa erityistä kuvan katsomista, jossa aineistona voidaan käyttää mm. valokuvia tai kirjoja, jotka ovat osa kuvallista kulttuuria (Kallinen & Kinnunen, 2021).

Kallisen ja Kinnusen (2021) mukaan ikonologia on systematisoitu kolmeen vaiheeseen. Ensiksi kuvan tutkimisessa keskitytään siihen, mitä kuvassa tarkalleen on kuvattu ilman tulkintaa. Aluksi keskitytään esimerkiksi väreihin, kuvattuihin kohteisiin ja muotoihin sekä miten kuvassa olevat elementit ovat aseteltu. Toisessa vaiheessa keskitytään kuvassa oleviin vertauskuvallisiin seikkoihin. Tämä vaihe edellyttää tietämystä kulttuurista, johon kuva on sidoksissa. Kolmannessa vaiheessa keskitytään tulkintaa, jonka avulla pyritään ymmärtämään kuvan varsinainen merkitys.

5 Tutkimustulokset

5.1 Varhaiskasvatuksen perusteiden ympäristöteemat suomalaisissa lasten kuvakirjoissa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2022) ympäristökasvatukseen sisältyvät teemat: oppiminen ympäristössä, oppimien ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta. Lasten kuvakirjoissa oppiminen ympäristössä näyttäytyi tarinoina, joissa kirjojen päähenkilöt seikkailivat luonnon ympäristöissä uutta oppien. Esimerkiksi kirjassa Miina ja Manu luonto-oppaina (Puranen & Huitula, 2019) päähenkilöt retkeilevät metsässä ja tutustuvat metsään eri aisteilla. Toisena esimerkkinä toimii Kettu ja meri (Palin, 2024) kirja, jonka tapahtumat sijoittuvat meren rannalle, jossa Kettu ystävineen siivoaa muovijätettä merestä.

Oppiminen ympäristöstä teema näkyi lasten kuvakirjoissa laajalti, sillä oppiainespesifiä tietoa ympäristöstä oli kirjoitettu kaikkiin kirjoihin lukuun ottamatta Kettu ja meri (Palin, 2024) kirjaa. Lasten kuvakirjoissa ympäristöstä oppimista käsiteltiin esimerkiksi Lapsen omassa metsäkirjassa (Kuisma & Nevakivi, 2020), jossa vuorottelivat tarina liito-oravasta sekä oppiainespesifi tieto Suomen luonnosta. Kirjassa Venni ja Lyly: ruokasankarit (Pyykkö & Netti, 2024) oppiminen ympäristöstä näyttäytyi oppiainespesifinä tietona ruuan tuotantoprosessista, hävikistä sekä biojätteen kierrätyksestä. Kirjassa annetaan myös käytännön vinkkejä hävikin vähentämiseksi ja maapallon kuormituksen helpottamiseksi.

Toimiminen ympäristön puolesta näkyi lasten kuvakirjoissa käytännön tekoina luonnon hyväksi. Esimerkiksi kirjassa Kosa ja Muka muuttavat maailmaa: kestävän kehityksen jäljillä, (Salovaara, Salovaari & Kärkkäinen, 2021) päähenkilöt pohtivat omaa paikkaansa maailmassa ja tekoja meidän kaikkien hyväksi. Toimiminen ympäristön puolesta näkyi myös kirjassa Kuka vei roskat? (Sarja, Posio & Ryyän, 2020), jossa käsiteltiin jätteiden lajittelua ja kierrätystä, ja sen vaikutusta maailmaan.

Taulukko 3. Kuvakirjojen teemoittelu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH, 2022) mukaisesti

Kuvakirja	Oppiminen ympäristössä	Oppiminen ympäristöstä	Toimiminen ympäristön puolesta
Hakkola, K. & Ahokoivu, M. (2023). Sanni & Joonas: matkalla			X

Kuvakirja	Oppiminen ympäristössä	Oppiminen ympäristöstä	Toimiminen ympäristön puolesta
Hakkola, K. & Ahokoivu, M. (2019). Sanni & Joonas: metsäretki	X		
Kuisma, T. & Nevakivi, L. (2020). Lapsen oma metsäkirja		X	
Kunnas, M. (2018) Pieni luontokirja		X	
Kunnas, M. (2023). Noksu kierrättää		X	
Laajarinne, J. & Luoma, M. (2021). Kadonneen madon jäljillä: tarina monimuotoisuudesta		X	
Niemelä, R. & Pelliccioni, S. (2018). Nähdään majalla, kasviagentit		X	
Nygård, M. & Niemistö, E. (2021). Kaikki kiertoon: Siilin vihreä päivä		X	
Palin, M. (2024). Kettu ja meri	X		
Parikka, K. (2020). Ötökät pelastavat maapallon			X
Puranen, T. & Huitula, K. (2019). Miina ja Manu luonto-oppaina	X		
Pyykkö, A. & Netti, E. (2024). Venni ja Lyly: ruokasankarit		X	
Rahikka, K. & Sarell, N. (2020). Elsa ja Lauri kierrättävät		X	
Salovaara, A., Salovaari, J. & Kärkkäinen, T. (2021). Kosa ja Muka muuttavat maailmaa: kestävän kehityksen jäljillä			X
Sarja, T., Posio, M. & Ryyänen, H. (2020). Kuka vei roskat?		X	
Savolainen, S. (2023). Romua!		X	

Kuvakirja	Oppiminen ympäristössä	Oppiminen ympäristöstä	Toimiminen ympäristön puolesta
Tirkkonen, L. & Huotari, K. (2020). <i>Fiian kimpsut ja kampsut: kuinka kasvaa kestäväksi kuluttajaksi</i>		X	

Yllä olevassa taulukossa 3 on esitetty aineiston jakaminen teemoihin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2022) esiintyvien teemojen mukaan. Rastit ovat merkitty luomiemme kriteerien perusteella parhaiten sopivaan teemaan, mutta ne eivät ota huomioon kirjan mahdollista sijoittumista useampaan teemaan. Esimerkiksi kirjassa Kadonneen madon jäljillä: tarina monimuotoisuudesta (Laajarinne & Luoma, 2021) tuodaan esille oppiainespesifiä tietoa eri hyönteis-, kasvi- ja lintulajeista sekä luonnonkiertokulusta. Kirjassa päähenkilöt ovat ötököitä, jotka kulkevat metsässä, joten kirja voidaan luokitella myös teemaan oppiminen ympäristössä. Lisäksi kirjassa Nähdään majalla, kasviagentit (Niemelä & Pelliccioni, 2018) on nähtävissä kaikki kolme teemaa, sillä kirjassa päähenkilöt seikkailevat majalla, lukijalle opetetaan oppiainespesifiä tietoa Suomen eri kasvilajeista ja siinä samalla kerrotaan mitä päähenkilöt tekivät pelastaakseen kimalaisia. Kirjassa Elsa ja Lauri kierrättävät (Rahikka & Sarell, 2020) kerrotaan tarina Elsasta ja Laurista, jotka muuttavat omiin huoneisiinsa ja harjoittelevat samalla lelujen kierrättämistä, käytetyn tavaran myymistä sekä käytettynä ostamista. Kirjan lopussa kerrotaan oppiainespesifiä tietoa siitä, mitä on kierrättäminen, miksi kierrätämme ja mitä kierrätetään. Kirja sijoittuu teeman oppiminen ympäristöstä lisäksi toimiminen ympäristön puolesta teemaan.

5.2 Oppiminen ympäristöstä alateemat lasten kuvakirjoissa

Toisen tutkimuskysymyksemme mukaisesti tutkimme, millaisia oppiminen ympäristöstä alateemoja lasten kuvakirjoissa esiintyi. Oppiminen ympäristöstä (n=11) alateemoja olivat: oppiainespesifi tieto, kierrätys ja kestäväkehitys. Taulukosta 4 on nähtävissä, miten kirjat sijoittuivat oppiminen ympäristöstä alateemoihin.

Taulukko 4. Oppiminen ympäristöstä alateemat

Kuvakirja	Oppiainespesifi tieto	Kierrätys	Kestäväkehitys
Kuisma, T. & Nevakivi, L. (2020). Lapsen oma metsäkirja	X		
Kunnas, M. (2018). Pieni luontokirja	X		
Kunnas, M. (2023). Noksu kierrättää		X	
Laajarinne, J. & Luoma, M. (2021). Kadonneen madon jäljillä: tarina monimuotoisuudesta	X		
Niemelä, R. & Pelliccioni, S. (2018). Nähdään majalla, kasviagentit	X		
Nygård, M. & Niemistö, E. (2021). Kaikki kiertoon: Siilin vihreä päivä		X	
Pyykkö, A. & Netti, E. (2024). Venni ja Lyly: ruokasankarit			X
Rahikka, K. & Sarell, N. (2020). Elsa ja Lauri kierrättävät		X	
Sarja, T., Posio, M. & Ryyänen, H. (2020). Kuka vei roskat?		X	
Savolainen, S. (2023). Romua!		X	
Tirkkonen, L. & Huotari, K. (2020). Fiian kimpsut ja kampsut: kuinka kasvaa kestäväksi kuluttajaksi			X

5.3 Kuvakirjojen kuvat tukevat Suomen luontoon liittyvää oppiainespesifiä tietoa

Teeman oppiminen ympäristöstä alateema oppiainespesifi tieto sisälsi neljä kuvakirjaa, jotka käsittelivät tietoa Suomen luonnosta. Nämä kuvakirjat olivat: Lapsen oma metsäkirja (Kuisma & Nevakivi, 2020), Pieni luontokirja (Kunnas, 2018), Kadonneen madon jäljillä: tarina monimuotoisuudesta (Laajarinne & Luoma, 2021) ja Nähdään majalla, kasviagentit (Niemelä & Pelliccioni, 2018). Valitsimme nämä kuvakirjat kuva-analyysin kohteeksi ja hyödynsimme analyysin teossa ikonografista analyysia ja ikonologiaa.

5.3.1 Kuvat tunnistamisen välineenä

Pienessä luontokirjassa (Kunnas, 2018) Suomen luonto ja siihen liittyvä oppiainespesifi tieto on tuotu kuvien avulla selkeästi esille jo ensimmäiseltä sivulta lähtien. Kuvakirjassa käydään läpi yksityiskohtaisesti eri lintulajeja, ötököitä, kasveja, puita, marjoja ja eläimiä. Vaikka Pienessä luontokirjassa (Kunnas, 2018) jokainen laji on piirretty kuvakirjan sivuille, esimerkiksi kimalaista käsittelevän tekstin: “Kimalainen täysturkissa, mehiläinen puoliturkissa, ampiainen alastomana” vieressä oleva kuva ei pienuutensa vuoksi tue kovin hyvin lajitunnistusta, sillä kuvasta on mahdotonta tunnistaa, mikä mesipistiäinen on kyseessä.

Kadonneen madon jäljillä: tarina monimuotoisuudesta (Laajarinne & Luoma, 2021) kuvakirjassa oppiainespesifi tieto eri hyönteis-, kasvi- ja lintulajeista sekä luonnonkiertokulusta on sisällytetty paitsi itse tarinaan, se kulkee kuvituksen mukana läpi kuvakirjan. Kuvakirjan kuvitus tukee eri lajien tunnistusta, joista yksinkertaisimmat esimerkit ovat piirretty västäräkki ja kynsisammal.

Nähdään majalla, kasviagentit (Niemelä & Pelliccioni, 2018) kuvakirjan päähenkilöt pitävät kasvipäiväkirjaa, johon he kuvaavat kasveja sekä opettelevat tunnistamaan niitä. Kuvakirjan jokainen aukeama on koottu toistuvalla kaavalla: vasemmalla puolella on kuvakirjan tarina ja oikealla puolella on kehittyvä kasvipäiväkirja. Kasvipäiväkirjaan jokainen kasvi on kuvattu realistisena tai piirroksena erilliselle paperille ja se on kiinnitetty päiväkirjan sivuun pyykkipojalla, paperiliittimellä tai teipillä sekä vieressä on pieni oppiainespesifi tieto kasvista. Kuvakirjan yhdellä kasvipäiväkirjan sivulla on kuvat kahdeksasta eri kasvista, jossa on kerrottu kasvin nimi sekä latinankielinen nimi, mutta kasveista ei ole kerrottu tämän enempää oppiainespesifiä tietoa. Kuva kuitenkin tukee lajin tunnistamista.

Kuvakirjan Nähdään majalla, kasviagentit (Niemelä & Pelliccioni, 2018) alussa kerrottiin Pitkäsen pappojen lähteneen lappiin kuvaamaan harvinaista kasvia jääleinikkiä. Jääleinikistä kerrottiin enemmän vasta kuvakirjan lopussa ja lisäksi samassa yhteydessä kerrottiin tarkempaa tietoa siitä. Jääleinikistä oli oppiainespesifin tiedon yhteydessä kuva, josta selviää millaisia sen kukka, varsi ja lehdet ovat.

Lapsen oma metsäkirja (Kuisma & Nevakivi, 2020) kertoo liito-oravan elämästä. Kuvakirjan kuvitus on piirrettyä ja kaikki piirrokset ovat realistisia. Kuvista on helppo tunnistaa eri lajit. Kuvakirjassa kerrotaan oppiainespesifiä tietoa eri eläin- ja puulajeista, joita on samassa metsässä, missä liito-orava elää. Lajin tunnistamisen tueksi jokainen kuvakirjassa esitetty laji

on kuvitettu, siten että laji on tunnistettavissa luonnossa. Esimerkiksi tarinassa kerrotaan pulleista tateista: ”Ne näkivät, kuinka herkkutatit koristivat sammalpeitettä. Toiset tatit olivat vielä aivan pieniä, toiset jo komean kokoisia, ja jotkut suurensuuret tatit olivat kellahtaneet lättäniksi kasoiksi. Maan alla sienirihmastot levittäytyivät ympäriinsä. Tatit kasvoivat näistä rihmastoista kuusien kavereina. Asta-tyttö ilmestyi isänsä kanssa kuusikkoon etsimään herkkutatteja. Pian he olivat keränneet koriin maittavia sieniä.” Kuvakirjassa esitellään neljä eri sienilajia ja lisäksi kuvan avulla kerrotaan, millainen on sienen itiöemä, itiö ja rihmasto.

5.3.2 Kuvat tekstin ymmärtämisen tukena

Pienessä luontokirjassa (Kunnas, 2018) jokainen laji on piirretty kuvakirjan sivuille, ja lajit ovat pääosin helposti tunnistettavissa ja yhdistettävissä kirjoitetun tekstin kuvaukseen. Esimerkiksi palokärkeä on kuvattu näin: ”Palokärki on isokokoinen tikka, jonka koiraalla on kirkkaanpunainen päälaki. Muuten lintu on hiilenmusta. Vahvalla nokallaan palokärki hakkaa puuhun pesäkolon.” Tekstin vieressä on kuva punamustasta linnusta, joka nakuttelee puuta männynlatvassa niin, että puupuru vain pölyää. Kuvakirjan kuva tukee hyvin lukijaa ymmärtämään, minkälainen lintu palokärki on.

Kunnas (2018) on kuvannut kuvakirjassaan sanallisesti hämähäkkien ominaispiirteitä. Kuvakirjan kuvitus ei kuitenkaan tue parhaalla mahdollisella tavalla tekstin ymmärtämistä, sillä hämähäkki on kuvattu pörröisenä pallona, jolla on kuusi tikkujalkaa kahdeksan sijasta ja silinterihattu päässä. Kuvan alapuolella on toinen hieman realistisempi kuva hämähäkistä kudotussa seitissä, mutta kuvan ollessa varsin pieni ja yllä olevan silinterihattuisen hämähäkin varastaessa lukijan huomion, voi varsinainen lajitunnistus jäädä tekemättä.

Kadonneen madon jäljillä: tarina monimuotoisuudesta (Laajarinne & Luoma, 2021) kuvakirjassa kuvien vieressä olevat tekstit kertovat, mikä laji kuvassa on. Joissakin kuvakirjan kuvateksteissä on myös kerrottu tarkemmin, mitä kuvan hyönteiset tekevät: ”Lehtikirvat syövät karviaispensasta, leppäkertun toukka syö kirvoja” tai miksi jokin lintulaji on tietynlainen: ”Puukiipijän väritys naamioi sen puunkuoren näköiseksi. Sen kynnetkin ovat sopeutuneet erityisesti puunrungolla kiipeilyyn.”

Laajarinteen ja Luoman (2021) kuvakirjassa kuvat ja teksti vuoropuhelevat keskenään: ”Kerroin ötökkäkaveruksille kukista ja mehiläisistä. Hyönteishotellien asukkaat imevät kukista mettä. Samalla ne kuljettavat siitepölyä kukasta toiseen. Sitä sanotaan pölyttämiseksi. Kukat hedelmöittyvät siitepölystä, ja kukan tilalle kasvaa hedelmä tai marja.” Kuvakirjan

kuvaan on piirretty hyönteishotelli, lentelevä rusomuurarimehiläinen sekä mantukimalainen, joka on juuri laskeutumassa kukkaan. Kuvassa on myös vadelpensas, jossa on nähtävissä kukkien lisäksi vadelmia. Voidaan siis sanoa, että kuvakirjassa olevat kuvat havainnollistavat lukijalle luetun tekstin ja siten tukevat lukijaa ymmärtämään Suomen luonnosta kertovaa oppiainespesifiä tietoa.

Toisaalta Laajarinteen ja Luoman (2021) kuvakirjassa on myös kohtia, joissa kuvat eivät tue parhaalla mahdollisella tavalla oppiainespesifiä tietoa: “Hyttysnaaraat imevät verta, jotta pystyisivät saamaan poikasia. Verta imettyään ne munivat lätäkköön tai kosteikkoon, ja vedessä munista kehittyi toukkia ja uusia itikoita. Lätäköiden vuoksi sääskiä onkin erityisen paljon juuri suolla ja muissa kosteissa paikoissa.” Kuvakirjan aukeamalle on piirretty varjoista metsää, joka loppuu aukealle paikalle. Aukealla on nähtävissä pitkospuut sekä kuvan alareunassa tupasvillan näköinen kasvi. Kuvakirjan teksti ei kuitenkaan kerro mitään pitkospuista tai tupasvillasta, joten kaikki lukijat eivät välttämättä osaa yhdistää kuvan suolle tyypillistä maisemaa kuvakirjan tekstiin kosteikoista. Myöskään sääskiä ei ole piirretty kuvaan tarkasti, vaikka kaksi pientä lentävää ötökkää kuvassa onkin havaittavissa.

Nähdään majalla, kasviagentit (Niemelä & Pelliccioni, 2018) kuvakirjan aukeamien oikealla puolella olevissa kasvipäiväkirjan sivuilla olevat kuvat tukevat hyvin kuvakirjassa olevaa oppiainespesifiä tietoa esimerkiksi nokkosesta kerrotaan tekstissä, miten sitä voidaan hyödyntää ja lisäksi kerrotaan nokkosessa olevista polttiaiskarvoista. Tekstin vieressä on vielä kuva suurennuslasista, missä on suurennettuna näitä polttiaiskarvoja. Kuvakirjan aukeamien vasemmalla puolella olevilla sivuilla, missä itse tarina etenee, oli vähemmän kuvia, mitkä tukivat Suomen luontoon liittyvää oppiainespesifiä tekstiä.

Niemelän ja Pelliccionin (2018) kuvakirjan yhdellä sivulla tarinan päähenkilöt yrittävät saada ruohonleikkaajan jättämään voikukat rauhaan suojellakseen pörriäisiä. Samalla sivulla oleva kuva tukee osittain tekstiä. Kuvassa olevat voikukat on kuvattu pelkkinä keltaisina pisteinä eikä tunnistettavina kukkasina, joten jää lukijan varaan päätellä keltaisten pisteiden olevan juuri voikukkia. Kuvasta ei voi erottaa yhtään pörriäistä vaan oletettavasti ne ovat kuvattu vain pienillä mustilla viivoilla. Viereisellä sivulla on piirrettynä kuvana voikukka, mutta voikukan haituvavaihe on realistisena kuvana. Lisäksi kuvien rinnalla on oppiainespesifisenä tietona voikukan latinankielinen nimi, mitkä kaikki eliöt tarvitsevat voikukkia elääkseen sekä mitä voikukan osia ihminen voi hyödyntää ravintona.

Lapsen oma metsäkirjan (Kuisma & Nevakivi, 2020) tarinan alussa kerrotaan heti, minkä ikäisenä liito-orava lähtee pesästään, mitä se syö, millaisessa ympäristössä se elää sekä mitkä eläimet saalistavat sitä. Tätä oppiainespesifiä tietoa tukee kuvakirjan kuva haapametsästä eli sen perinteisestä elinympäristöstä. Tarinaan on sisällytetty paljon erilaista tietoa liito-oravasta, mutta kuvakirjassa on sivuja, jotka keskittyvät tuomaan ilmi oppiainespesifiä tietoa sen uhanalaisuudesta, elinympäristöstä ja ravinnosta. Tekstin ymmärrettävyyttä tukee esimerkiksi tarkat kuvat sen ravinnosta.

5.3.3 Kuvat ovat humoristisia

Pieni luontokirja (Kunnas, 2018) hyödyntää kuvituksessaan kirjailijan luomia Koiramäen hahmoja, joiden avulla Suomen luonto on saatu heräämään humoristisella tavalla henkiin. Esimerkiksi hyttysen kohdalla kerrotaan: “Kesän pieni inisijä on monen mielestä melkoinen riesa” ja kuvituksessa Koiramäestä tuttu hahmo huitoo koivunoksalla ilmassa lentelevää hyttysparvea samalla, kun hän näyttää juoksevan hyttysiä karkuun. Samalla tavalla nokkosen kohdalla on piirretty maisema taloineen ja pihapiireineen, ja pässi jahtaamassa Jussi nimistä hahmoa. Kuvan yläpuolelle on kirjoitettu teksti: “Jussi ei pelkää nokkosia, mutta pässiä hän pelkää.” Kuvakirjan kuvitus herättää varmasti lukijan mielenkiinnon, mutta ei niinkään tue lukijaa ymmärtämään Suomen luontoon liittyvää oppiainespesifiä tietoa. Mikäli lukija tunnistaa jo entuudestaan nokkosen ulkonäöltä, hän saattaa havaita kuvan alareunassa nokkospuskan, jota kuvakirjan teksti käsittelee.

Vaikka Kadonneen madon jäljillä: tarina monimuotoisuudesta (Laajarinne & Luoma, 2021) kuvakirjan tarinassa on tuotu vahvasti esiin oppiainespesifiä tietoa, tarinaan on myös lisätty hullunkurisia, epärealistisia kohtia. Näin on esimerkiksi kuvakirjan kohdassa, jossa kerrotaan metsän tärkeästä hajottajasta, kunttamadosta ja huolesta, mikä kuvakirjan päähenkilöille on herännyt, kun he eivät löydä elintärkeää kunttamatoa. Kuvakirjassa kerrotaan, että maapallon pelastamiseksi ihmisten on muutettava tapojansa: “Ei, maapalloa ei voisi jättää kunttamadon harteille - eihän madoilla edes ole harteita! Meidän olisi autettava sitä! Mutta ensin se olisi löydettävä.” Kirjan kuvassa kunttamato pitelee selässään suurta huojuvaa maapalloa niin, että hikikarpalot kohoavat sen otsalle.

Siitä huolimatta, että Lapsen oma metsäkirjan (Kuisma & Nevakivi, 2020) kuvitus on realistista, siinä on myös tarinallisia elementtejä, mitkä eivät vastaa oppiainespesifiä tietoa. Esimerkiksi tarinan mukaan liito-orava on etsimässä itsellensä pesää, jolloin metsän kuusi puhui liito-oravalle: ”Minä olen kuusivaari, olen tämän metsän vanhin kuusi. Ylempänä

oksillani on sinulle jotakin, menepä katsomaan!” Kuvassa kuuselle on piirretty vanhan miehen kasvot. Kuvakirjassa kerrotaan oppiainespesifiä tietoa siitä, miten metsä auttaa ihmistä. ”Puut, etenkin havupuut, puhdistavat ilmaa keräämällä ilmasta saasteita.” Tekstin ymmärrettävyyttä on tukemassa kuva kuusesta, jolle on piirretty kasvot ja kädet. Käsissään kuusella on haavi, jolla se pyydystää saasteita. Vaikka kuva ei ole realistinen vaan viihdyttävä, silti se tukee ymmärrystä siitä, mikä on puiden merkitys.

5.3.4 Yhteenveto kuvakirjoista

Suurelta osin Pieni luontokirja (Kunnas, 2018) on täynnä tarkasti ja totuudenmukaisesti piirrettyjä kuvia, joista lukijan on helppo opetella tunnistamaan eri lajeja. Kuvat tukevat kuvakirjan tekstejä, joissa lajille tyypilliset tunnusmerkit on kerrottu lapsille sopivalla tavalla: “Mustikka on kesän aikaisin metsämarja. Niitä pääsee syömään jo heinäkuussa. Mustikoita ei voi poimia tai syödä salaa, sillä niissä on sinistä väriainetta, josta saa helposti sormensa ja suunsa mustaksi.”

Kadonneen madon jäljillä: tarina monimuotoisuudesta (Laajarinne & Luoma, 2021) kuvakirjan tarina on monivaiheinen ja täynnä oppiainespesifiä tietoa Suomen luonnosta. Kaikkea tietoa ei ole pystytty kuvittamaan kuvakirjan sivuille, mutta suurimmaksi osaksi kuvakirjan kuvat tukevat hyvin sekä tarinan että oppiainespesifin tiedon ymmärtämistä.

Nähdään majalla, kasviagentit (Niemelä & Pelliccioni, 2018) kuvakirjan selkeä ja realistinen kuvitus tukee hyvin oppiainespesifiä tietoa eri kasvilajeista. Kuvien ja tekstien avulla on helppo tunnistaa lajeja ja matkata kasviagenttien kanssa Suomen luontoon.

Lapsen oma metsäkirja (Kuisma & Nevakivi, 2020) kuvat tukevat hyvin tekstiä ja sen ymmärrettävyyttä. Kuvissa on käytetty luonnollisia värejä, jotka jäljittelevät Suomen luonnon todellista värimaailmaa. Tämä tukee lajintunnistamista luonnossa. Jokaisella sivulla, jossa itse tarina etenee, on jokin tekstiin liittyvä kuva tukemassa tarinan ymmärrettävyyttä. Sivulla, joilla on keskitytty enemmän oppiainespesifiin tietoon, on vielä enemmän tekstiä tukevia kuvia.

6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luottavuuden kriteerit perustuvat tutkimusprosessin kuvaukseen, perusteluihin ja analyysiin (Puusa ym., 2020). Luotettavuuden avulla varmistetaan tieteellisen toiminnan laatu suunnittelussa, menetelmissä, analyyseissä sekä voimavarojen käytössä (TENK, 2023). Puusan ym. (2020) mukaan tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida myös validiuden ja reliaabeliuden kautta, vaikka käsitteiden määritelmiä täytyy soveltaa laadullisen tutkimuksen luonteeseen sopiviksi. *Validius* tarkoittaa tutkimuksen pätevyyttä mitata sitä, mitä sen on tarkoitus mitata. *Reliabiliteetti* tarkoittaa tutkimuksen toistettavuutta eli sitä, olisivatko tulokset samat, jos tutkimus toistettaisiin samanlaisissa olosuhteissa. Puusa ym. toteavat, että laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että tutkija tekee oman päättelypolkunsa mahdollisimman läpinäkyväksi tuloksia analysoitaessa ja tulkittaessa. Tutkimuksemme on luotettava, koska se on toistettavissa. Olemme kirjoittaneet aineiston hakuprosessin auki vaihe vaiheelta ja koko aineisto on nähtävissä taulukossa 1. Tutkimuksen uskottavuutta tukee myös tutkimusprosessin perusteelliset kuvaukset, joiden avulla tutkimuksen etenemistä on helppo seurata.

Laadullista tutkimusta arvioitaessa pohditaan tutkimuksen siirrettävyyttä (Puusa ym., 2020). Siirrettävyys tarkoittaa tutkimuksen tuloksen soveltamista muissa vastaavissa konteksteissa (Tuomi & Sarajärvi, 2022). Kandidaatintutkielmamme kohdalla tämä tarkoitti tutkimusprosessin yksityiskohtaista kuvausta, jotta lukijat voivat arvioida tulosten sovellettavuutta omaan ympäristöönsä. Laadullinen tutkimus on aina osa tiettyä aikaa ja kulttuurista kontekstia eli tulosten tulkinta edellyttää riittävän määrän kyseisen kontekstin sisällä olevia dokumentteja, jolloin tulkintoja voidaan vertailla keskenään ja niiden välisiä luokituksia sekä alustavia johtopäätöksiä voidaan tehdä (Puusa ym., 2020). Kertomalla aineiston julkaisuvuosista 2018–2024 sekä siitä että aineisto koostui suomalaisten kirjailijoiden Suomen luonnosta kertovista kuvakirjoista, teimme tutkimuksemme kontekstin näkyväksi lukijoille.

Tutkimuksen vahvistettavuus tarkoittaa sitä, että tehdyt tulkinnat saavat tukea toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista (Eskola & Suoranta, 2015). Olemme perehtyneet kandidaatintutkielmaa tehdessämme Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (OPH, 2022) sekä tutkimustamme tukevaan kirjallisuuteen. Lisäksi olemme pyrkinet tarkastelemaan tutkimuskohdetta ulkoapäin käsittelemällä aihetta puolueettomasta näkökulmasta sekoittamatta omia uskomuksia, asenteita tai arvostuksiamme

tutkimuskohteeseen (Eskola & Suoranta, 2015). Samalla tämä on osa tutkimuksen reflektiivisyyttä (Puusa ym., 2020).

Tuomi ja Sarajärvi (2022) kertovat tutkimusetiikan tarkoittavan sitä, että tutkimuksessa noudatetaan vastuullisia ja eettisesti oikeita toimintatapoja sekä pyritään edistämään niitä. Tavoitteena on myös tunnistaa ja ehkäistä tieteen väärinkäytöksiä, kuten vilpillistä toimintaa. Eskola ja Suoranta (2015) korostavat, että eettiset kysymykset voidaan jakaa tiedonhankinnan ja tiedonkäytön välillä. Tiedonkäytössä asia rajataan koskemaan etupäässä tieteellisen tiedon hankintaprosessin eettisiä kysymyksiä. Tällöin tarkastelun ulkopuolelle jäävät muun muassa tiedon käyttöä, tutkijan rehellisyyttä ja tulosten julkaisemista koskevat kysymykset.

Tieteellisen tutkimuksen uskottavuus perustuu siihen, että tutkijat noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä (Tuomi & Sarajärvi, 2022), ja näiden periaatteiden mukaisesti olemme myös pyrkineet toimimaan. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023) *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa* sisältää ohjeita siitä, että tutkijoiden on noudatettava tiedeyhteisöiden tunnustamia toimintatapoja esimerkiksi rehellisyyttä, huolellisuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten arvioinnissa. Kandidaatintutkielmassa olemme ottaneet huomioon muiden tutkijoiden ja lastenkirjailijoiden työn viitaten heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla työn eri vaiheissa.

Olemme noudattaneet kandidaatintutkielmassamme hyvää tieteellistä käytäntöä muun muassa siten, että olemme valinneet tutkimuksessa käytettävät tieteelliset teorialähteet huolellisesti. Olemme huolehtineet tarkasti, että lähdeviittaukset ovat oikein kasvatustieteellisen tiedekunnan ohjeistuksen mukaisesti ja lukijan on helppo selvittää viittausten alkuperä. Tämä tarkoittaa sekä tieteellisten tutkimusten että aineistona käytettyjen lasten kuvakirjojen tekstien kunnioittamista, viittausten oikeellisuutta ja kirjailijoiden työn näkyväksi tekemistä.

7 Pohdinta

Kandidaatintutkielmassamme tarkastelimme lastenkirjallisuudessa esiintyviä ympäristöteemoja. Selvitimme, millä tavalla Varhaiskasvatuksen perusteiden (OPH, 2022) ympäristöteemat näkyivät suomalaisissa lasten kuvakirjoissa. Tutkimuksemme tulokset osoittivat, että lasten kuvakirjoissa oppiminen ympäristössä näyttäytyi tarinoina, joissa kirjojen päähenkilöt seikkailivat luonnon ympäristöissä esimerkiksi metsässä tai meren rannalla uutta oppien. Tarinoiden avulla voidaankin luoda perusta lasten kiinnostukselle ympäristöä kohtaa, mikä Ardoin ja Bowersin (2020) mukaan luo perustan lasten ympäristöherkkyydelle. Tutkimuksen tulokset osoittivat myös, että oppiminen ympäristöstä teema näkyi lasten kuvakirjoissa oppiainepesifinä tietona ympäristöstä. Oppiainepesifiä tietoa oli saatavilla runsaasti aina lajitunnistuksesta luonnon kiertokulkuun ja jätteiden käsittelyprosesseihin saakka. Kuvakirjojen sisältämää oppiainepesifillä tiedolla voidaan parantaa lasten ympäristötietoa (van de Wetering ym., 2022) ja lisätä lasten ymmärrystä ympäristöstä (Hsiao & Shih, 2015). Lasten kuvakirjoissa toimiminen ympäristön puolesta oli nähtävissä käytännön tekoina luonnon pelastamiseksi. Tämä tulos on samansuuntainen Lahtisen ja hänen kollegoidensa (2022) ajatuksen kanssa ympäristökasvatuksen merkityksestä lasten luontosuhteen vahvistamiseksi ja ympäristövastuullisesti toimimiseksi.

Tarkastelimme myös, millaisia oppiminen ympäristöstä alateemoja lasten kuvakirjoissa esiintyi. Näitä olivat oppiainepesifi tieto, kierrätys ja kestäväkehitys. Tutkimuksemme sai meidät pohtimaan, miten voimme jatkossa tukea varhaiskasvatuksessa tehtävää ympäristökasvatusta kuvakirjojen avulla. Halusimme tutkia nimenomaan Suomen luontoa käsitteleviä kuvakirjoja, koska siten pystymme tukemaan lasten ymmärrystä heidän omasta lähiympäristöstään. Koska tutkimamme aineisto osoittautui hyödylliseksi käsiteltäessä oppiainepesifiä tietoa Suomen luonnosta, sitä tulisi jatkossa hyödyntää oppimisen tukena. Kuten aikaisemmat tutkimustulokset osoittavat, lastenkirjallisuus on omiaan lisäämään luonnon ja ihmisten välistä yhteyttä (Gultekin & Yigit Gencten, 2024). Kuvakirjoja käyttämällä pystymme tukemaan lasten taitoja sekä luonnon kannalta tärkeiden käsitteiden oppimista (Hsiao & Shih, 2015). Kuvakirjoja lukiessaan lasten on myös helpompi samaistua ekologisiin ongelmiin ja silloin heidän empatiakykynsä kehittyy (Soulioti, 2022).

Lisäksi selvitimme, millä tavalla kuvakirjojen kuvat tukevat Suomen luontoon liittyvää oppiainepesifiä tietoa. Kuva-analyysin tulokset osoittivat, että suurimmaksi osaksi kuvakirjojen kuvat olivat tarkkoja ja totuudenmukaisia. Kuten Muthukrishnan & Kelley

(2017) ovat todenneet, lapset oppivat paremmin realistisista kuvista. Näin ollen kuvakirjojen, joissa on tarkkoja ja totuudenmukaisia kuvia voidaan ajatella tukevan luonnossa tehtävää lajitunnistusta. Lajitunnistuksen lisäksi kuvakirjojen kuvat tukivat hyvin sekä tarinan että oppiainespesifin tiedon ymmärtämistä. Myös aikaisempi tutkimus osoittaa, että tietokirjalliset kuvakirjat lisäävät oppiainespesifiä tietoa todellisesta maailmasta (Green & Keogh, 2024).

Kandidaatintutkielmamme lähti liikkeelle aineiston keruusta, jonka suoritimme Vaski-kirjastojen Vaski-tietokannassa. Näin jälkeensä ajateltuna, aineistonhankintavaiheessa tulisi olla tarkka ajatus niistä hakukriteereistä, joilla aineistoa tulisi etsiä ja siten voitaisiin vaikuttaa aineiston koon rajaukseen oikeaoppisella tavalla. Lähdimme tekemään hakuja ilman tarkkoja hakukriteerejä, ja ne muokkautuivat tarkemmiksi vasta hakujen edetessä. Vaikka kuvakirjat täyttivät tietyt hakukriteerit, oli kuvakirjojen valinta osittain sattumanvaraista. Tarkentuneilla hakukriteereillä saatava aineisto on suurempi, kuin mitä olemme kandidaatintutkielmassamme käyttäneet. Kuitenkin aineistomme löytyy näillä hakukriteereillä Vaski-tietokannasta. Mikäli tekisimme kandidaatintutkielmamme uudestaan, laatisimme hakukriteerit tarkemmin, jolloin aineisto olisi todennäköisesti erilainen.

Teemoitteluvaiheessa aineistomme jakaminen teemoihin perustui Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (OPH, 2022) kirjattujen ympäristökasvatuksen kolmeen ulottuvuuteen. Alussa tehtävällä teemoittelulla oli siis hyvin vahvat perusteet. Kuvakirjojen jakaminen eri teemoihin perustui taas luomiimme kriteereihin, joiden pohjana oli käytetty Palmerin puumallia (1998) sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (OPH, 2022). Kuvakirjojen analysointivaiheessa meillä ei ollut valmista viitekehystä, joten meidän oli luotava sopivat alateemat itse aineiston pohjalta. Aineiston analyysissä käytimme kuva-analyysia, joka oli meille uusi analyysimenetelmä ja siten haastava.

Kuva-analyysiä tehtäessä toinen kandidaatintutkielman tekijöistä luki kaksi kuvakirjaa ja toinen jäljelle jäävät kaksi kuvakirjaa. Jälkeensä tarkasteltuna yhdessä tehty kuva-analyysi olisi voinut herättää enemmän keskustelua ja keskustelun myötä kuva-analyysin tekemiseen olisi voitu saada uusia näkökulmia. Emme kuitenkaan usko, että kuva-analyysin tulokset olisivat merkittävästi muuttuneet, sillä kuvakirjojen kuvat tukivat hyvin Suomen luontoon liittyvää oppiainespesifiä tietoa.

Kandidaatintutkielma teki meille näkyväksi ympäristökasvatuksen eri osa-alueet ja koemme, että pystymme jatkossa kiinnittämään huomiota siihen, että Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2022) mainitut ympäristökasvatuksen teemat oppiminen ympäristössä,

oppimien ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta tulevat tasapuolisesti huomioituiksi. Jatkossa voisi olla mielenkiintoista syventyä tutkimaan ympäristökasvatuksen kahta jäljelle jäävää teemaa eli oppimista ympäristössä ja toimimista ympäristön puolesta, koska silloin saisimme syvällisemmän käsityksen näistä kahdesta teemasta ja niihin liittyvien kuvakirjojen hyödyntämisestä.

Lähteet

- Alasuutari, P. (2019). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.
- Alexander, P. A., & Judy, J. E. (1988). The Interaction of Domain-Specific and Strategic Knowledge in Academic Performance. *Review of Educational Research*, 58(4), 375–404. <https://doi.org/10.3102/00346543058004375>
- Ardoin, N. M., & Bowers, A. W. (2020). Early childhood environmental education: A systematic review of the research literature. *Educational Research Review*, 31, 100353–100353. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2020.100353>
- Dillon, J., & Herman, B. (2023). Environmental education. Teoksessa N. G. Lederman, D. L. Zeidler & J. S. Lederman (toim.), *Handbook of research on science education* (1. painos, sivut 717–748). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780367855758>
- Eskola, J., & Suoranta, J. (2015). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Green, C., & Keogh, K. (2024). Vocabulary exposure to children is enhanced by using both informational and narrative picture books for read-alouds: A comparative modelling study using data science methods. *Journal of Research in Reading*, 47(4), 497–516. <https://doi.org/10.1111/1467-9817.12462>
- Gultekin, M., & Yigit Gencten, V. (2024). Promoting Environmental Literacy: Nature's Representation in Kindergarten Books. *European Education*, 56(2), 126–139. <https://doi.org/10.1080/10564934.2024.2355913>
- Hanifi, R. (2021). Lukeminen muutoksessa. Teoksessa Hanifi, R., Haaramo, J. & Saarenmaa, K. (toim.), *Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat* (s. 133–157). Tilastokeskus.
- Hindhede, K. M., & Saavedra, A. R. (2024). We all need to be water protectors: Diversity, the environment, and social and environmental justice picturebook themes and portrayals. *Environmental Education Research*, 30(7), 1093–1114. <https://doi.org/10.1080/13504622.2023.2297156>
- Hsiao, C. Y., & Shih, P. Y. (2015). Exploring the effectiveness of picture books for teaching young children the concepts of environmental protection. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 25(1), 36–49. <https://doi.org/10.1080/10382046.2015.1106203>

- Hug, J. W. (2010). Exploring instructional strategies to develop prospective elementary teachers' children's literature book evaluation skills for science, ecology and environmental education. *Environmental Education Research*, 16(3–4), 367–382.
<https://doi.org/10.1080/13504620903549748>
- Kallinen, T., & Kinnunen, T. (2021). Etnografia. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla osoitteessa <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>
- Lahtinen, T., Grünthal, S., & Värri, V.-M. (2022). Kirjallisuus ja lukeminen ympäristökasvatuksessa. *Joutsen / Svanen: Kotimaisen kirjallisuudentutkimuksen vuosikirja, 2022*, Empiirinen ekokritiikki.
<https://doi.org/10.33346/joutsensvanen.121662>
- Muthukrishnan, R., & Kelley, J. E. (2017). Depictions of sustainability in children's books. *Environment, Development and Sustainability*, 19(3), 955–970.
<https://doi.org/10.1007/s10668-016-9778-7>
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet>
- Palmer, J. A. (1998). *Environmental education in the 21st century: theory, practice, progress and promise*. London: Routledge.
- Puusa, A., Juuti, P., & Aaltio, I. (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.
- Soulioti, D. (2022). Ecocritical Insights: Contemporary Concerns about Forest Ecosystems in a Greek Picturebook. *Children's Literature in Education*, 53(4), 454–467.
<https://doi.org/10.1007/s10583-021-09451-y>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.
https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf Luettu 3.10.2024
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2022). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- van de Wetering, J., Leijten, P., Spitzer, J., & Thomaes, S. (2022). Does environmental education benefit environmental outcomes in children and adolescents? A meta-

analysis. *Journal of Environmental Psychology*, 81, 101782.

<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101782>

Vilkka, H. (2021). *Näin onnistut opinnäytetyössä: ratkaisut tutkimuksen umpikujiin*. PS-kustannus.